

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

“MILLIY IQTISODIYOTNI BARQAROR SAQLASHDA “YASHIL IQTISODIYOT”, “YASHIL MOLIYA”, “YASHIL BUXGALTERIYA” VA ILG‘OR MUHANDISLIK MAKTABLARINI ILMIY-AMALIY INTEGRATSIYALASHTIRISH DOLZARBLIGI”

Maqola va tezislar to‘plami

2025-YIL
30-MAY

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 216 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 11-martda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Omborxonada wms tiziminidan foydalanishni afzalliklari.....	16
G'ofurov Shoxjaxon Abdumajit o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Интеграция проектного офиса в корпоративную структуру строительной компании, работающей по ерс-контрактам.....	21
Махмудов Сардор Козим угли	
Investitsion muhit va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili	24
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyati to'g'risidagi itimoiy-iqtisodiy qarashlar tahlili	27
Abduvohidov Behzod XXX	
Tijorat banklarida kredit portfelini boshqarishning asosiy yo'nalishlari.....	30
Jo'rayev Eldor Berdibekovich	
O'zbekistonda davlat budjetini kupaytirishda soliqlarni ahamiyati.....	34
Karimova Gulbahor Normurodovna	
Dunyo oziq-ovqat bozorining dinamik rivojlanishidagi o'zgarishlar, qiyinchiliklar va ularning yechimlari	36
Tolipova Baxtigul Farxodovna	
Исследование тепловых и диффузионных процессов при азотировании зубчатых колес в вакуумной среде	39
Жасурбек Юлдашбоевич Холмирзаев	
Axborot tizimlaridan foydalangan holda tashkilotni boshqarish bo'yicha qarorlar qabul qilishni takomillashtirish	49
Xujamova Shahrizoda Otabek Qizi	
Sanoat sektorida dekarbonizatsiya va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish strategiyalari	52
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Sanoat rivojlanishini ekonometrik modellash (Surxondaryo viloyati misolida)	56
Xalmuratov Zakirjan Mekkamovich	
"Yashil iqtisodiyot" – barqaror taraqqiyot omili.....	58
Lapasova Kamola Farhod qizi	
Umumta'lim maktablarida informatika fanini o'qitishda sun'iy intellektdan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	60
Raxmonov Baxtiyor Azzamovich	
"Makroiqtisodiy masalalarni yechishda matematik modellarning ahamiyati"	63
Abdiraimov Abbas Xolmurod O'g'li	
Moda marketingida iste'molchilarning ichki ehtiyojlari va xulq-atvoriga asoslangan yondashuvlar	67
Tuxtaeva Oydinoy Normamatovna	
O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish siyosatida xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik tahlili	72
Raximov Ilyos Muydinovich	
Tijorat banklarida omonatlarni jalb qilishda mijoz sodiqligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar	75
Raximov Shoxrux Furqatovich	
Raqamli bank xizmatlarida sun'iy intellektdan foydalanishning istiqbollari va xavfsizlik masalalari	78
Erdonayev Aliqul Xalimovich	
Ta'minot zanjirini optimallashtirish yo'llari.....	82
Matkarimova Umida Alisher qizi, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
The role of global value chains in international trade competition.....	85
Rakhmonova Dildora Ergash Qizi	
Электронная коммерция в узбекистане: государственные стратегии, технологический прогресс и барьеры развития.....	88
Махаммадалиева Муслимахон Шерали Кизи	

Modernization of the social protection system through digital technologies and innovative approaches.....	90
Abduzoirov Mukhiddin Umidjon ugli, Qudratov Inomjon Nemat ugli	
Tabiiy va sun'iy tolalar asosida qayta ishlangan mahsulotlarning texnologik sifati va iqtisodiy samaradorligi.....	93
Raximov Furqat Jalalovich	
Maishiy kimyo tovarlari B2B bozori uchun barqaror va yashil taqsimot modellarini ishlab chiqish.....	97
Ro'ziyeva Farzona Komiljon qizi	
Chakana savdo va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish	102
Po'latova Sug'diyona Iskandar qizi, Abdullayev Firdavs Sanjar o'g'li, Ravshanova Muxtarama	
Zamonaviy shahar massivlarida xizmat ko'rsatish va boshqarishda "Aqlli shahar" konsepsiyasi	105
Ismailov Najmiddin Ilxamovich	
Germaniyaning ta'minot zanjirlarini boshqarish tajribasidan foydalanishni afzalliklari.....	108
Nuriddinov G'ulomiddin Ziyovuddin o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Ta'minot zanjirida CPFR texnologiyasi foydalanishni afzalliklari.....	111
Komilov Muhammad Yusuf Sardorbek o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Ta'minot zanjirlarini qo'llashda jahon tajribasi.....	115
Karimov Amirxon Anvarovich, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Sug'urtada investisiya faoliyatini tashkil etishni huquqiy asoslari	118
Suyunov Isomiddin Tilovkobilovich	
Yurtimizda amaldagi budjetlararo munosabatlar tartibi, hisobi hamda uning afzalliklari	122
Po'latov Tirkash Sotiboldiyevich	
Aholini ijtimoiy himoya qilish institutlari shakllanishining xorij tajribalari	127
Bobonov N.H.	
Способ организации продуктивной работы преподавателя и его влияние на результативность	131
Гулнора Казимова	
Literature is a reflection of the soul and culture of humanity	136
Sayidova Sayyora Yorikulovna	
Turizm infratuzilmasida transport xizmatlarini integratsiyalash: muammo va yechimlar	140
Vakilov Ruslan Tillabayevich	
Ekoturizm va madaniy meros obyektlariga tashrifni tartibga soluvchi huquqiy normalar	142
Sayfiddinov Sharofiddinxo'ja Najmiddin o'g'li	
Strategies for achieving sustainable growth through green economy transition.....	145
Umida Kakhramonova Gayratovna	
Buxoro viloyatida qishloq xo'jaligida suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlar.....	149
Ro'ziyev Sobirjon Samatovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida mulkni qayta baholash va unga yetkazilgan moddiy zararni aniqlash.....	153
Xadjayev Kamoliddin Fazliddinovich	
Shahar aglomeratsiyasining sifatini ekologik va geologik mezonlar asosida kompleks baholash.....	155
Irgashev Shavkatbek Turdiyevich	
Sanoatda korxonalarining qayta tiklanuvchi energiya manbalari asosida barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlash	160
Qalandarova Gulshoda Nazirjon qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida hududiy tengsizliklarni kamaytirish usullari.....	165
Ibragimov Baxrom Baxodirovich	
Tog' yon bag'rida joylashgan kon uymlarini ochiq usulda qazib olish xususiyatlari.....	174
I.T. Mislibayev, M.Sh. Ochilova	
Milliy iqtisodiyotda turizmning o'rni va rivojlanish imkoniyatlari.....	176
Xudoyberdiyeva Hilola Himmatovna	
China insurance market experience	178
Jumaboyev Akmal Sheraliyevich	

Tijorat banklarida moliyaviy resurslarning shakllanish manbalari.....	181
Tangirkulov Bekzod Boxadirovich	
Bank tizimida buxgalteriya hisobotlarida axborot texnologiyalarining roli va rivoji.....	185
Sodiqov Sanjar Saydullo o'g'li	
Samarali loyiha risklarini boshqarish: nazariya va amaliyot.....	189
Nosirova Gulira'no Abdulaziz qizi	
XXI-asrda Xitoyning iqtisodiy taraqqiyoti: sohaviy islohotlar, yutuqlar va muammolar tahlili.....	192
D.E.Qarshiev	
Boshqaruv hisobining zamonaviy konsepsiyalarini joriy etish xo'jalik yurituvchi subyektlarda natijadorlikka erishishning muhim omilidir	195
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
Eksportga chiqariladigan mahsulotlar uchun zamonaviy qadoqlashning ahamiyati va tendensiyalari	201
Xidirov Shohrux Bobur o'g'li	
Усовершенствование подходов к управлению проблемными кредитами в коммерческих банках узбекистана	205
Улмасой Хусан кизи Ахмедова	
Sug'urtada investitsiya faoliyatini obykti va predmeti	208
D.E.Qarshiev	
O'zbekistonda raqamli texnologiyalarning tadbirkorlik sohasida istiqbollari.....	211
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich	
Sug'urtada anderryayting xizmatini xorij tajribasidan foydalanish.....	213
D.E. Qarshiev	

SUG'URTADA ANDERRAYTING XIZMATINI XORIJ TAJRIBASIDAN FOYDALANISH

D.E. Qarshiev

ISFT instituti PhD dotsenti

daniyarkarshiev@gmail.com

Orcid kodi:0009-0003-0473-4693

Annotatsiya: Mazkur maqolada rivojlangan mamlakatlar sug'urta tizimida anderrayting xizmatining tashkil etilishi, uning asosiy tamoyillari va raqamli texnologiyalar asosida ishlash mexanizmlari o'rganilgan. Shuningdek, xorijiy tajribalar asosida O'zbekiston sug'urta sohasida anderrayting xizmatini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: anderrayting xizmati, xorijiy tajriba, sug'urta bozori, risklarni baholash, raqamli texnologiyalar, strategik boshqaruv.

Abstract: This article explores the structure of underwriting services in the insurance systems of developed countries, emphasizing their core principles and the use of digital technologies. Based on international best practices, the study offers practical recommendations for improving underwriting services in Uzbekistan's insurance sector.

Key words: underwriting service, international experience, insurance market, risk assessment, digital technologies, strategic management.

Аннотация: В статье рассматривается организация андеррайтинговой службы в страховых системах развитых стран, её ключевые принципы и механизмы работы на основе цифровых технологий. На основе зарубежного опыта представлены практические рекомендации по совершенствованию андеррайтинга в страховой отрасли Узбекистана.

Ключевые слова: услуга андеррайтинга, зарубежный опыт, страховой рынок, оценка рисков, цифровые технологии, стратегическое управление.

Sug'urta xizmatini tashkil etishda turli xil vositalardan foydalaniladi. Ulardan biri — sug'urta anderrayting xizmati hisoblanadi. Sug'urta anderrayteri sug'urtaga qabul qilinayotgan xavf-xatarlarning barcha jihatlarini o'rganib, sug'urtaga qabul qilish yoki rad etish haqida qaror qabul qiladi. Ushbu faoliyat sug'urta jarayonining muhim qismi hisoblanadi. Anderrayterlar ko'plab matematik va statistik usullardan, jumladan, sug'urta aktuariylari kabi metodlardan foydalanadilar.

So'nggi yillarda rivojlangan sug'urta bozoriga ega mamlakatlar tajribasida anderrayting tizimi AI, blokcheyn, IoT va Natural Language Processing (NLP) kabi texnologiyalar yordamida sug'urtaga qabul qilinayotgan xavf-xatarlarni aniqlash, baholash va boshqarish bosqichlarida keng qo'llanmoqda.

Sug'urta sohasining takomillashuvi risklarni to'g'ri baholash va ularni mukammal boshqarish jarayonlariga bevosita bog'liqdir. Bu sohaning rivojiga sug'urtalovchilar o'rtasidagi sog'lom raqobat hamda sug'urta qonunchiligidagi me'yorlar sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Sug'urta qonunchiligining bosh maqsadi sug'urtalanuvchilarning manfaatlarini himoya qilish bo'lsa-da, u sug'urtalovchilar uchun ham tadbirkorlik imkoniyatlarini kengaytirishi lozim.

Sug'urta anderrayting xizmatlarini takomillashtirish borasida AQSH, Yaponiya, Germaniya kabi rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, bu sohada olib borilayotgan siyosat bevosita mamlakatning iqtisodiy barqarorligi va sug'urta qonunchiligi bilan uzviy bog'liq.

So'nggi yillarda kiberxavfsizlik, axborot xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishga doir qonun va qoidalar raqamli davrning talablaridan kelib chiqib tezkor tarzda takomillashtirildi. Ayniqsa, Xitoyda raqamli anderrayting tizimi an'anaviy anderrayting usullariga nisbatan samaradorligi bilan ajralib turibdi — u mavjud kamchiliklarni tez va aniq bartaraf etmoqda¹.

Yaponiyada sug'urta anderrayterlarining yillik o'rtacha ish haqi 7 161 034 yapon iyenasini tashkil etadi, bu esa taxminan 47 440 AQSH dollariga teng. Mazkur mutaxassislarining 67 foizi bakalavr, 17 foizi magistrlik darajasiga ega, 6 foizi kollej diplomiga va 10 foizi tayanch ta'lim bilan faoliyat yuritmoqda.

Aholining o'rtacha oylik ish haqi 353 000 iyena bo'lsa, anderrayterlarning maoshi 213 000 iyenadan (boshlang'ich) 596 000 iyenagacha (maksimal) yetadi. Ta'kidlash lozimki, bu raqamlar qonunda belgilangan eng kam ish haqi emas, balki minglab ishtirokchilar ishtirok etgan ish haqi so'rovi natijalaridir. O'rtacha ish haqi bu kasb egalarining yarmining undan ko'p, yarmining esa kam maosh olayotganini bildiradi.

Taqsimotga qaraganda, anderrayterlarning 25 foizi oyiga 295 000 iyenadan kam, 75 foizi esa undan ko'p maosh olmoqda².

Kanada sug'urta bozori — jahon miqyosida rivojlangan sektor bo'lib, unda Manulife Financial kabi yirik provayderlar keng faoliyat yuritmoqda. Kanadada sug'urta anderrayterlari arizalarni ko'rib chiqib, xavf-xatarlarni, mukofotlarni va kompaniya siyosatiga mos qoplama darajasini baholaydi.

Kanadaning Milliy bandlik xizmati ma'lumotlariga ko'ra, anderrayterlar oyiga o'rtacha 6 500 Kanada dollari (CAD) daromad olishadi. Bu yiliga 78 000–81 000 CAD oralig'idagi ish haqi demakdir. Bu ko'rsatkich Kanadada ushbu mutaxassislarga yuqori talab mavjudligini ko'rsatadi³.

MDH davlatlari orasida, xususan Rossiyada anderrayterlar yiliga o'rtacha 1 112 330 rubl (12 066,6 AQSH dollari) maosh oladilar. Eng past yillik daromad 524 400 rubl (5 688,86 dollar), eng yuqorisi esa 1 765 300 rubl (19 150,5 dollar)ni tashkil qiladi. Oylik o'rtacha ish haqi esa 92 691 rubl (1 005,54 dollar).

Rossiyada anderrayterlarga uy-joy va transport uchun imtiyozlar ham mavjud. Ularning maoshi ish staji va tajribasiga bog'liq holda o'zgaradi. Masalan, ikki yildan kam tajribaga ega mutaxassis oyiga 603 400 rubl daromad oladi, ikki yildan besh yilgacha tajribaga ega bo'lganlar esa oyiga o'rtacha 832 000 rubl maoshga ega bo'lishlari mumkin.⁴

Qozog'iston Respublikasida 2024-yilda hayot sug'urtasi tarmog'ida faoliyat yuritayotgan sug'urta anderrayteri bir yillik ish haqi fondi bo'yicha o'rtacha 7 338 037 tanga (16 237,2 AQSH dollari) miqdorida daromad olmoqda. Shu bilan birga, hayot sug'urtasi yo'nalishidagi anderrayterlar soatiga o'rtacha 3 528 tanga (7,8 AQSH dollari) miqdorida haq olishmoqda. Shuningdek, umumiy sug'urta tarmog'ida faoliyat yuritayotgan sug'urtalash bo'yicha ishlayotgan anderrayterlar uchun bu ko'rsatkich 7 612 400 tangani tashkil etadi. Ushbu ma'lumotlar Qozog'iston sug'urta bozorida sug'urta anderrayterlariga nisbatan raqobatbardosh ish haqi siyosati shakllanayotganini, soha mutaxassislarga bo'lgan talabning yuqoriligini va tarmoqning professional kadrlar bilan ta'minlashga qaratilgan izchil yondashuv mavjudligini ko'rsatadi.⁵

Sug'urta anderrayterlari faoliyati bo'yicha xorijiy davlatlar tajribasini tahlil qilish natijalariga ko'ra, sug'urta anderrayteri sug'urta sektoridagi asosiy lokomotiv vazifasini bajarib, risklarni sug'urtaga qabul qilish, ularni baholash va nazorat qilish bo'yicha zarur qarorlarni qabul qiluvchi professional mutaxassis hisoblanadi. Tabiiyki, ularga to'lanayotgan ish haqi va berilayotgan imtiyozlar har bir mamlakatda turlicha bo'lsa-da, umumiy tendensiya shundan iboratki, anderrayterlarning daromadi sug'urta sohasida ishlovchi boshqa xodimlarning o'rtacha ish haqidan yuqoridir.

Rivojlangan sug'urta bozoriga ega davlatlar tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, anderrayting xizmatlaridan samarali foydalanish amaliyoti keng rivojlangan. Ayni vaqtda, MDH davlatlarida, jumladan, Rossiya va Qozog'istonda anderrayterlar ish haqi rivojlangan mamlakatlarnikiga nisbatan pastroq bo'lsa-da, bu ko'rsatkichlar O'zbekiston bilan solishtirganda yuqoriroqdir.

O'zbekistonda esa sug'urta kompaniyalari barqaror faoliyat yuritishi uchun professionallarga ehtiyoj sezilmoqda. 2024-yilda sug'urta anderrayterlariga to'lanayotgan ish haqi ma'lumotlariga ko'ra, yangi ish boshlagan mutaxassislar uchun oylik ish haqi 6 000 000 – 7 000 000 so'mni, 3–5 yillik tajribaga ega bo'lganlar uchun 8 000 000 – 9 000 000 so'mni, malakali anderrayterlar uchun esa 11 000 000 so'mni tashkil etmoqda. Bu ko'rsatkichlar hali ham MDH davlatlaridagi o'rtacha daromaddan ancha past.

Qozog'iston sug'urta bozorida xizmat yuritayotgan anderrayterlarning ish haqi fondi Rossiyadagilarnikiga nisbatan yuqoriroq ekani alohida e'tiborga molik.

1 <https://www.swissre.com/institute/research/topics-and-risk-dialogues/china/digital-underwriting-life-health-insurance-china.html>

2 <https://www.salaryexpert.com/salary/job/insurance-underwriter/japan>

3 <https://www.jobbank.gc.ca/marketreport/wages-occupation/665/ca> Job Bank Kanadaning milliy bandlik xizmati

4 <https://worldsalaries.com/average-insurance-underwriter-salary-in-moscow/russia/>

5 <https://www.erieri.com/salary/job/life-insurance-underwriter/kazakhstan> ERI Iqtisodiy Tadqiqotlar Instituti

Sug'urta bozorining yirik ishtirokchilari — AQSH, Kanada, Yaponiya, Germaniya va Xitoy tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, anderryting xizmatining takomillashuvi sug'urtalovchi tashkilotlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi. Sug'urtaga qabul qilinayotgan xavf-xatarlarni kompleks baholash, sug'urta tashkilotlarining zararlilik darajasini kamaytirib, moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Rivojlanayotgan Xitoy va Hindiston sug'urta bozorlarida anderryting xizmatining samarali faoliyat yuritishiga davlat tomonidan yaratilgan huquqiy asoslar va sohani institutsional rivojlantirish mexanizmlari sabab bo'lmoqda.

O'zbekiston sug'urta bozorida anderryting xizmatlarini rivojlantirish uchun texnologik innovatsiyalarni joriy etish, malakali kadrlar tayyorlash va bozor ishtirokchilarini rag'batlantirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Ayniqsa, Xitoy va Hindiston tajribasini o'rganib, sug'urtaga qabul qilinayotgan xavf-xatarlarni samarali boshqarish bo'yicha amaliy chora-tadbirlarni ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, mamlakatimiz sug'urta qonunchiligida anderryting xizmatining huquqiy asoslarini mustahkamlash zarur. Buning uchun tegishli qonunchilik hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish orqali anderryting jarayonini normativ asosda belgilab olish maqsadga muvofiqdir.

Bundan tashqari, O'zbekistonda sug'urta xavflarini baholash va boshqarish bo'yicha ilmiy tadqiqot markazi tashkil etilishi lozim. Bu esa sug'urta bozoriga innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish hamda davlat ko'magida zamonaviy anderryting mexanizmlarini yo'lga qo'yish imkonini beradi.

Bugungi kunda AQSH, Germaniya, Xitoy kabi rivojlangan davlatlarda an'anaviy sug'urta anderryting xizmatlari o'rnini raqamli anderryting tizimlari egallab bormoqda. Afsuski, O'zbekiston sug'urta qonunchiligida anderryting xizmatining huquqiy asoslari yetarlicha rivojlanmagan bo'lib, bu holat mamlakatimiz sug'urta bozorining rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi omillardan biri sifatida qaralmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Swiss Re Institute. World Insurance Report. – Zurich: Swiss Re, 2023. – 92 p.
2. OECD. Insurance and Private Pensions Statistics. – Paris: OECD Publishing, 2022. – 110 p.
3. Dorfman M.S. Introduction to Risk Management and Insurance. – Boston: Prentice Hall, 2018. – 688 p.
4. <https://www.swissre.com/institute/research/topics-and-risk-dialogues/china/digital-underwriting-life-health-insurance-china.html>
5. <https://www.salaryexpert.com/salary/job/insurance-underwriter/japan>
6. <https://www.jobbank.gc.ca/marketreport/wages-occupation/665/ca> Job Bank Kanadaning milliy bandlik xizmati
7. <https://worldsalaries.com/average-insurance-underwriter-salary-in-moscow/russia/>
8. <https://www.erieri.com/salary/job/life-insurance-underwriter/kazakhstan> ERI Iqtisodiy Tadqiqotlar Instituti

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025-yil, may.

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>